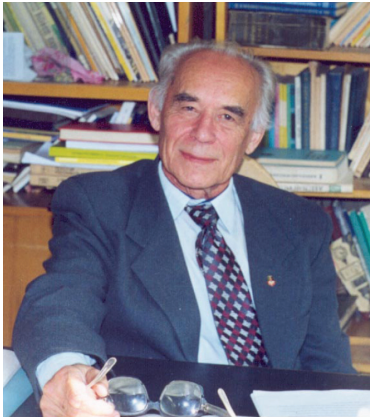

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ОЛЕГА ПЕТРИЧЕНКА

29 вересня 2010 р. на 80-му році життя перестало битися серце Олега Петриченка – відомого українського вченого-геолога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу геохімії осадових товщ нафтогазоносних провінцій Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України.

Народився Олег Йосипович Петриченко 20 листопада 1930 р. у мальовничому краї на Дніпропетровщині в с. Лобойківка Петриківського району в сім'ї педагогів. 1949 р. закінчив середню школу № 75 у Дніпропетровську, а 1954 року – геолого-географічний факультет

Дніпропетровського державного університету за спеціальністю “Геологія”. Упродовж 1954–1959 рр. працював у Південно-Західному Прибайкаллі та Східному Саяні геологом, начальником загону в геологорозвідувальних партіях Іркутського геологічного управління, де в той час проводилися масштабні пошукові та розвідувальні роботи на рудні корисні копалини.

Починаючи з 1959 р., уся наукова та науково-організаційна діяльність О. Петриченка пов'язана з Інститутом геології і геохімії горючих копалин НАН України (до 1963 р. – Інститут геології корисних копалин АН УРСР). У перші роки роботи в Інституті він займався актуальною проблемою – з'ясуванням особливостей поведінки і форм знаходження певних мікроелементів у процесі евапоритової седиментації. 1967 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Геохимия лития, рубидия и цезия в процессе галогенеза”. Результати цих досліджень висвітлені в монографії “Акцессорные литий, рубидий и цезий в соленосных отложениях Украины” (Сливко, Петриченко, 1967).

Місто Львів у ті роки було всесвітньо відомим науковим центром з дослідження включень у мінералах. Тут працювали відомі вчені М. П. Єрмаков, В. А. Калюжний, які заклали основи нової науки про включення в мінералах – термобарогеохімії. Олег Йосипович захопився дослідженням включень у мінералах солей, хоча на той час існувало досить скептичне ставлення щодо придатності цих легкорозчинних мінералів для таких досліджень. Роки копіткої праці над цією піонерською проблемою дали змогу О. Й. Петриченкові отримати надзвичайно важливі результати. Підсумки проведених робіт викладені в монографії “Методи дослідження включень у мінералах галогенних порід” (1973 р.), у якій уперше обґрунтовано придатність мінералів солей для термобарогеохімічних досліджень, описано низку нових, оригінальних методів, розроблених автором саме завдяки таким особливостям мінералів як легка розчинність та низька твердість. Серед нових методів найвагомим і найрезультативнішим виявився метод ультрамікрохімічного аналізу розсолів індивідуальних включень, мінімальний розмір яких становить близько 40 мкм, тобто типових флюїдних включень, що трапляються в мінералах солей.

Розроблені О. Петриченком методи дослідження включень у мінералах галогенних порід привертають увагу багатьох мінералогів і геохіміків. 1982 р. вищезгадана методична монографія була перекладена англійською мовою і видана в США. Таким чином, поступово вчений створив нову наукову школу з проблеми фізико-хімічних умов формування галогенних відкладів, базою якої став відділ геохімії осадових товщ нафтогазоносних провінцій, яким він керував з 1984 р. Широкомасштабне застосування нових методів під час дослідження соленосних відкладів України принесло вагомий результат. Так, встановлені відмінності в хімічному складі розсолів включень у седиментаційному галіті залежно від віку солей дали змогу розшифрувати будову деяких так званих двосольових структур, що виявлені в розрізі осадової товщі Дніпровсько-Донецької западини, де соляні діапіри девонського віку проривають пермські соленосні відклади. Хімічні аналізи розсолів включень у галіті з відкладів неповних циклів галогенезу змусили “заговорити” ці “німі” товщі: вдалося визначити хімічний тип материнських розсолів давніх солеродних басейнів, зокрема неогенових – Карпатського регіону, юрських – Переддобруджі та ін.

Участь О. Петриченка в геологічних експедиціях та широкі зв'язки з науковцями близького і далекого зарубіжжя дозволили йому зібрати унікальну колекцію зразків солей з більшості відомих галогенних формацій світу. Результати детального дослідження включень у мінералах цих численних зразків стали основою для вирішення низки фундаментальних і прикладних проблем, що стосуються закономірностей процесів галогенезу. Ці наукові досягнення лягли в основу докторської дисертації “Физико-химические условия древнего соленакопления и эпигенез галогенных осадков”, яку він захистив 1984 р. в Інституті геології і геофізики АН СРСР (м. Новосибірськ).

З'ясування вікових змін хімічного складу розсолів морських евапоритових басейнів протягом фанерозою стало теоретичним підґрунтям для вирішення однієї з важливих геохімічних проблем. Так, у працях О. Петриченка показано, що хімічний склад розсолів цих басейнів періодично змінювався від хлоридного (хлоркальцієвого) до сульфатного, близького за складом до сучасної океанічної води, згущеної до відповідної стадії. Учений уперше розкрив і обґрунтував природу закономірного вікового розподілу калійних солей залежно від їхнього хімічного та мінерального складу. Стало очевидним, що калійні солі сульфатного складу слід шукати лише серед евапоритів пермського та неогенового періодів, а хлоридного – серед евапоритів усіх інших періодів фанерозою.

Подальші дослідження О. Петриченка, опубліковані в його наукових працях, засвідчили, що виявлені закономірності еволюції хімічного складу розсолів морських евапоритових басейнів відображають одночасно глобальні зміни умов формування осадових відкладів у цілому та вікового розподілу пов'язаного з ними комплексу корисних копалин і можуть використовуватися як пошукові критерії на ці корисні копалини. На цій основі Олег Йосипович обґрунтував модель генетичного зв'язку родовищ самородної сірки з евапоритами сульфатного типу. Водночас розроблено концепцію парагенезису вуглеводнів і фосфоритів з осадовими відкладами, що формувалися на етапах хлоридного галогенезу.

О. Й. Петриченко у своїх розробках значну увагу приділяв проблемі постседиментаційних змін евапоритів, впливу на них підвищеної температури, тиску, гідротермальних розчинів. Зокрема, було виявлено високу чутливість мінералів евапоритів, у т. ч. мінералів солей, до змін фізико-хімічних умов їхнього знаходження та показано можливість реконструкції цих умов за результатами дослідження включень у мінералах. Аналіз публікацій на цю тему показав, що О. Петриченко створив новий науковий напрям у галузі знань про евапорити – термобарогеохімію евапоритів. Можливості використання термобарогеохімічних методів під час розробки проблеми еволюції осадового породоутворення ще далеко не вичерпані.

Мікроскопічні дослідження мінералів деколи приводять до несподіваних знахідок. До прикладу, 1997 р. О. Й. Петриченко вперше виявив викопні мікроорганізми у прозорих кристалах гіпсу з тираського горизонту Передкарпаття. Їхні рештки добре збереглися, чітко розпізнаються під бінокулярним мікроскопом і нагадують “законсервованих” у бурштині комах. Значення та інформативність цих оригінальних знахідок ще оцінять палеонтологи та біологи. Зрештою, з позиції палеоекології наявність їх у гіпсі беззаперечно підтверджує те, що підвищена солоність вод давніх евапоритових басейнів не перешкоджала інтенсивному розвитку певних організмів.

Олег Йосипович постійно дбав про виховання наукових кадрів високої кваліфікації: під його керівництвом виконали та захистили кандидатські і докторські дисертації десять співробітників Інституту. Значна частина праць О. Петриченка та його учнів опублікована в провідних закордонних журналах. Творча і плідна співпраця єднала його з ученими Польщі, Словаччини, Росії, Іспанії, Франції, Ізраїлю та США. За сприяння зарубіжних колег багато працівників відділу, очолюваного О. Петриченком, брали участь у міжнародних конференціях та симпозиумах, а дві міжнародні конференції з проблем дослідження евапоритів були організовані ним в Інституті геології і геохімії горючих копалин НАН України.

Науковий доробок ученого зафіксований у шести монографіях і понад 200 наукових публікаціях. Щодо науково-організаційної діяльності потрібно зазначити, що О. Й. Петриченко був заступником головного редактора журналу “Геологія і геохімія горючих копалин”, членом двох Спеціалізованих рад з захисту дисертацій, опонентом численних дисертаційних робіт, рецензентом і відповідальним редактором низки монографій та збірників наукових праць, неодноразово обирався головою Державної екзаменаційної комісії геологічного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Наукова та науково-організаційна робота професора О. Петриченка високо оцінена геологічною громадськістю і на державному рівні відзначена медалями та почесними грамотами.

За 50 років активної творчої праці в Інституті Олег Йосипович зробив великий внесок у світову науку в галузі осадового породоутворення, і особливо, у галузі фізико-хімічних закономірностей формування евапоритів та пов’язаних з ними корисних копалин. Нині його учні та послідовники працюють у багатьох країнах світу, розробляють нові сучасні методи дослідження включень у мінералах та розширяють сфери їхнього застосування.

Пам’ять про цього талановитого вченого, інтелігентну, толерантну, щиросердечну людину назавжди залишиться в серцях усіх, хто мав щастя працювати та спілкуватися з ним.

*Редакційна колегія журналу
“Геологія і геохімія горючих копалин”*

*Відділ геохімії осадових товщ
нафтогазоносних провінцій
ІГГК НАН України*